

О. М. Миколенко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права, кримінального процесу
та криміналістики

ДО ВИРОКУ ЧИ ПІСЛЯ? РОЗДУМИ ЩОДО СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ

З кінця 2015 року увага вчених і громадськості була прикута до законодавчої ініціативи щодо так званої «спеціальної конфіскації». Як стверджували автори цього законопроекту, його прийняття обґрунтовується вимогами Європейського Союзу як одного з обов'язкових пунктів Плану дій щодо лібералізації візового режиму для України, а сам закон повинен посилювати боротьбу з корупцією у країні. Цей закон не був прийнятий Верховною Радою України, але законодавча ініціатива щодо процедури спеціальної конфіскації не була відкинута. І вже в лютому 2016 року народними депутатами був поданий законопроект за № 4057 про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей звернення в дохід держави грошових коштів, цінностей та доходів від них до винесення вироку суду [1]. Цей законопроект «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей звернення в дохід держави грошових коштів, валютних цінностей, державних облігацій України, казначейських зобов'язань України, дорогоцінних металів та/або каміння, інших цінностей та доходів від них до ухвалення вироку суду», після певного доопрацювання, в квітні 2016 року пройшов перше читання у Верховній Раді України. Після цього дискусія щодо цього правового інституту майже у всіх сферах суспільного життя набула, так би мовити, свого «апогею». В цей спір активно включилися не тільки науковці (зокрема, щодо правової природи цього інституту, способів реалізації тощо), але і засоби масової інформації (щодо потенційних ризиків спеціальної конфіскації) і навіть пересічні громадяни (щодо ризиків порушення їх конституційних прав у результаті застосування спеціальної конфіскації). Був оприлюднений також коментар Ради Європи, згідно з яким законопроект № 4057 про позасудову конфіскацію (в разі його прийняття Верховною Радою України у нинішньому вигляді) суперечив би багатьом вимогам

Європейської конвенції з прав людини та протоколів до неї. Представництво ЄС (Європейська правда, 28 березня 2016 р.) також дало оцінку цьому проекту, заявивши, що Україна робить кроки до впровадження «жорсткого законодавства... без захисту права на чесний суд і право власності».

Введення в національне законодавство спеціальної конфіскації сприймається багатьма як відновлення соціальної справедливості у суспільстві, що повинна бути спрямована, перш за все, на покращення життя пересічних громадян [1]. Таке сприйняття соціальної справедливості можна сформулювати таким чином: «забери у багатих і роздай бідним». Переконані, що покращення життя пересічних громадян необхідно реалізувати не шляхом впровадження у чинне законодавство інституту спеціальної конфіскації або іншого обмежувального інституту, а через зміни в економічній і соціальній сферах нашого суспільства. Разом з тим погоджуємося, що виник соціальний запит на запровадження в країні додаткових правових засобів і механізмів, які б мінімізували ступінь безкарності осіб, що вчинили корупційні та інші тяжкі злочини, перебуваючи на високих посадах в органах державної влади. Спеціальна конфіскація якраз і є тим правовим засобом, який допомагає встановити в суспільстві соціальну справедливість. Але виникає питання про підстави та порядок її застосування.

Впровадження позасудової конфіскації, які б благородні цілі вона не мала, суперечить багатьом нормам національного законодавства та ставить під сумнів одну з базових конституційних засад — недоторканність майна. Зокрема, ст. 41 Конституції України закріплює, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Чинний КК України у відповідності до положень Конституції України закріплює, що спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні *за рішенням суду* у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених КК України, за умови вчинення умисного злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого особливою частиною, за які передбачено

основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само за злочини, перелік яких чітко передбачений КК України (ст. 96–1 КК України).

Отже, робимо такі висновки: по-перше, національне законодавство не повинно суперечити положенням Конституції України навіть тоді, коли Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання після підписання міжнародних угод чи конвенцій. Адже в ст. 9 Конституції України чітко закріплено, що укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції; по-друге, перш ніж впроваджувати позасудову конфіскацію в національне законодавство, необхідно передбачити механізм захисту особи від свавілля держави, яка може почати зловживати позасудовою конфіскацією задля вирішення інших нагальних проблем, наприклад, для «латання дірок» у державному бюджеті України.

Вирішення питання про впровадження в національне законодавство позасудової конфіскації не повинно бути поспішним, адже наслідки такого рішення можуть бути катастрофічними для України як правової і соціальної держави.

Література

1. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей звернення в дохід держави грошових коштів, валютних цінностей, державних облигацій України, казначейських зобов'язань України, дорогоцінних металів та/або каміння, інших цінностей та доходів від них до ухвалення вироку суду [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4057&skl=9. — Назва з екрана.
2. Стрельцов Є. Спеціальна конфіскація у світі кримінально-правових та кримінально-процесуальних постулатів [Текст] / Є. Стрельцов, І. Главюк, І. Чугуников // Юридичний вісник України. — 2016. — № 16 (1085). — С. 6–7.